

2007. évi kutatási célok

Az Intézet 2007. évi kutatási céljai

A **piac és vállalatelméleti** kutatások terén kiemelt azoknak a területeknek az elemzése, ahol fokozatos piacnyitás zajlik. Ezek a szolgáltatási piacokon a liberalizáció részben már jelentősen előrehaladt (pénzügyi szolgáltatások, egyes közlekedési ágak, hírközlés), részben éppen csak megkezdődött (energia, posta, vasút). A piaci szereplők száma a vertikumok szétbomlása következtében gyors ütemben nő, az egyre összetettebbé váló, a versenyszabályozás elveihez közelítő ágazati szabályozások egyre több közgazdasági elemzést igényelnek. A *szolgáltató-váltást* vizsgáló kutatás alapja az, hogy a fogyasztók választási lehetőségei kibővültek, kérdés mennyire élnek, élhetnek ezekkel az új lehetőségekkel. A verseny tartós erősödésére csak akkor lehet számítani, ha a szolgáltató-váltásból származó előnyök a váltás költségeit meghaladják. Ugyanakkor a fogyasztók tartózkodásának számos egyéb oka is lehet, a váltás hiánya viszont az árszabályozás kérdésének újragondolását vetheti fel. A kutatás a váltás körülményeinek, az információ szerepének, a váltás költségeinek számbavehetőségével, a fogyasztói választási lehetőségek tudatosításának szerepével, a váltás piacszerkezetet befolyásoló hatásaival foglalkozik. A *szabályozás hatásaival* foglalkozó kutatás keretében a szabályozás minőségének és belső hatékonyságának vizsgálatához a hazai körülmények között alkalmazható szempontrendszer kidolgozására kerül sor. Összefoglaló készül a szabályozás költség-haszon elemzésének nemzetközi tapasztalatairól és ajánlások a hazai elemzések megkezdéséhez. Kutatások folynak továbbá az ún. szabályozott iparágakban az *árszabályozáshoz szükséges információs rendszerek* kialakításáról. A kutatásban az ösztönző szabályozás és a szerződés-elmélet eredményei kerülnek alkalmazásra és továbbfejlesztésre. Az *üzemanyag-árképzés sajátosságaival* foglalkozó kutatás a vállalatok árazási magatartását, a piaci verseny és a piac méretének hatását mind elméleti, mind statisztikai-ökonometriaival vizsgálja. Arra a kérdésre keresik a választ, hogyan hat a regionális gazdasági szerkezet (vállalatok elhelyezkedése, városi szerkezet, stb.), a helyi piaci verseny a vállalatok árképzésére egy adott termék – az üzemanyag – esetében. Folytatódik a nemzetközi összehasonlító vizsgálat a *banki információs rendszerekről, illetve a bankok közötti információ-megosztás feltételeiről és hatásairól*. A kutatás hozzájárul a gazdasági szereplők közötti információ-megosztás elméletéhez és gyakorlati alkalmazásaihoz. Az elemzések bemutatják, hogy az ilyen nem „természetes” módon keletkező piacok – mint amilyen a hitelkártya piac is – jóval érzékenyebbek az információs aszimmetriákra, mint a hagyományos piacok. Ebből adódóan van helye az állami intézmény-építésnek, amely segítheti a piacok gyorsabb kialakulását és megszilárdulását. Az új technológia-orientált vállalkozások *innovációs tevékenységének állami eszközökkel történő támogatása c. kutatás* a kockázati tőke részvételét vizsgálja. A kutatás bemutatja, hogy a klasszikus kockázati tőke Magyarországon mennyire vesz részt a kisméretű, életének korai szakaszában tartó, rendkívül kockázatos, új technikai vívmányokat megalapozó vállalkozások tőkeellátásának biztosításában. A kutatás azt is vizsgálja, hogy a kockázattőke-finanszírozás előmozdítását célzó állami intézkedéseket Magyarországon milyen elvek és gyakorlat jellemzi, s e lépések eredményeznek-e érzékelhető változást. A kutatás a hazai helyzet feltérképezése mellett kiterjedt nemzetközi tapasztalatok birtokában javaslatot tesz az innováció előmozdítása érdekében a kockázattőke-befektetéseket serkentő állami szerepvállalás hatékony eszközeire. Az *egyetemek és a vállalatok közti együttműködések* vizsgálatának lezárásaként a kooperációs kutatóközpontok és a regionális egyetemi tudásközpontok működése kerül elemzésre. Működésük finanszírozásában osztoznak a köz- és a magán szféra pénzügyi forrásai. E projektek kialakítása olyan

kísérletnek is tekinthető, amelynek célja e két szféra gyökeresen eltérő működési modelljei közti hosszú távú, stabil K+F együttműködések elősegítő intézményes keretek kialakítása és ösztönző támogatási formák bevezetése. Az eddigi tapasztalatok alapján azonban egyelőre nyitott a kérdés: a két szféra K+F együttműködésében milyen mélységű változásokat képes indukálni ez az egyetemeken belül szigetszerűen működő kezdeményezés.

A **makroökonomiai és növekedési** kutatások közül *A vállalatok, régiók és ágazatok versenyképessége a tudásalapú gazdaságban: Milyen lehetőségei vannak a foglalkoztatásközpontú növekedésnek?* c kutatási terv a növekedés, a foglalkoztatás és a versenyképesség vizsgálatát tűzi célul a tudásalapú európai gazdaságban mikroökonomiai megközelítésben vállalati adatok alapján. A kutatás alulról felfelé építkezik, azaz a vállalatok viselkedését és stratégiáját összegzi ágazati, területi, országos és európai szintre. Erre a megközelítésre azért van szükség, hogy ennek révén érthető legyen az innováció, a versenyképesség és a növekedés mikroökonomiai összefüggése és a vállalatok és a munkapiac közötti interakciók természete, amit csak ennek feltárása után lehet aggregáltabb szinten elemezni és egyúttal megérteni a makroökonomiai teljesítmény feltételeit. Gazdaságpolitikai szempontból ez azt jelenti, hogy a vállalati, ágazati, területi gazdasági teljesítmény és a különböző szintű stratégiák közötti kapcsolat csak a vállalati hatásmechanizmuson keresztül érthető meg. Összehasonlítható és átfogó vállalati szintű megállapítások feltárására törekszik a kutatás. Ehhez a legátfogóbb vállalati szintű adatbázist állítják össze az európai ágazatokra és régiókra. A már elkezdett *nemzetközi termelékenységi* vizsgálat további kutatási kérdéseket vetett fel. A kereskedelembe bekerülő és be nem kerülő árukat előállító szektorok közötti jelentős termelékenységi különbség magyarázatot kíván. Az egyik lényegi különbség a két szektor között, hogy kereskedelembe bekerülő áruk számára a közlekedés/szállítás alapvető fontosságú. A termelő felhasználásra kerülő javakban való kereskedés az, amely lehetővé teszi a növekvő specializációt és ezáltal a termelékenység növekedését a kereskedelembe kerülő javakat előállító ágazatban. Ha a szállítás alacsony hatékonyságú és ezáltal árai magasak, az gátolja a specializációt és ezáltal a magasabb termelékenységet a kereskedelemben. A kutatás során arra lehet választ kapni, hogy mi módon hat és mekkora a közlekedés/szállítási ágazat hatása a termelékenységre. A *2002-es minimálbér-emelés vállalati kompenzációjának utólagos hatásvizsgálatának* elvégzése már régóta szerepel a tervek között. A kutatás során e kompenzáció hatékonyságának elemzésére kerülne sor. Vizsgálandó, hogy az alacsony bérű vállalatok támogatása keretében nyújtott bértámogatás hogyan hatott a vállalat gazdálkodási hatékonyságának, termelékenységének alakulására a 2002-vel kezdődő időszakban, illetve az, hogy ezzel összefüggésben hogyan alakult a támogatást elnyert vállalatok sorsa, foglalkoztatási és bérhelyzete a támogatás elnyerése után, lezajlott-e olyan lényeges változás a vállalat életében, ami lehetővé tette a vállalat helyzetének stabilizálását, vagy az ideiglenesen megfinanszírozott munkahelyek a támogatás ellenére megszűntek. *A nemzetközi fizetési mérleg alakulásának vizsgálata az átalakuló országokban* c kutatás abból indul ki, hogy az átalakuló országok nemzetközi összehasonlításban igen tekintélyes folyó fizetési mérleg-deficiteket halmoznak fel. Ez nemcsak érdekes, de egyben fontos jelenség is, és komoly gondokkal is fenyegethet, különösen az euró-zóna-csatlakozásig. Alaposabb elemzésre szorul a folyó mérleg mellett a másik oldal – a pénzügyi mérleg – is. Ettől már csak azért sem lehet eltekinteni, mert már az eddigi eredmények alapján is látható, hogy a közvetlen külföldi beruházások alakulása jelentős hatással van a folyó mérlegre. A javasolt kutatás az elméleti irodalom további feldolgozásán, adatok gyűjtésén, ezek elemzésén alapul.

A **munkapiaci** kutatások fókuszában az alacsony munkapiaci aktivitás okainak és növekedési lehetőségeinek feltárása, a szociális ellátó rendszerek és a munkapiac magyarországi kapcsolatának a vizsgálata, az idősek foglalkoztatásának, és ennek a pályakezdekők foglalkoztatására gyakorolt hatásának a vizsgálata van. A további kutatási tervek között a hátrányos helyzetű térségekben szervezett komplex munkapiaci programok hatásainak elemzése illetve javaslatok kidolgozása a hatásvizsgálatok folyamatos elvégzésére alkalmas monitoring és értékelő rendszer kidolgozására, a termelékenység és a privatizáció kapcsolatának az eddigieknél több országra kiterjedő elemzése, valamint a bérek és a tulajdonformák közötti kapcsolat további vizsgálata szerepel. Elindul az *oktatás, a foglalkoztatás és a versenyképes gazdaság* összefüggéseit vizsgáló három éves kutatás, amelynek célja annak megválaszolása, hogy hogyan függ össze a képzetlen népesség kiszorulása a munkapiacról e népesség alacsony tudásszintjével, mi magyarázza az iskolázatlan népesség alacsony álláskeresési intenzitását, mik az okai az iskolák közötti minőségi különbségeknek, hogyan hat a tanári munkapiac működése az iskolák minőségi különbségeire. *Az egyenlőtlenség, szegénység, mobilitás, stabilitás témakörökben* részletes és igényes elemzésekre kerül sor a folyamatosan bővülő Magyar Rotációs Háztartás Panel segítségével. A kutatás legfontosabb célkitűzése az alacsony és időben csökkenő mobilitású, egyre jobban elszegényedő háztartáscsoport elégedettségi változóinak további vizsgálata. *A lehetséges munkapiaci státusok közötti egyéni választást* befolyásoló objektív és szubjektív változók vizsgálata az egyéni hasznosság (jólét, elégedettség, szubjektív jólét) maximalizálásának oldaláról közelíti meg a kérdést. Ennek a megközelítmódnak az irodalma és módszertana az egyéni hasznosságot már nem, vagy nem csak az elért jövedelemmel magyarázza. Igen fontos változók még a relatív jövedelem és ennek percepciója, az egyén jövedelemmel kapcsolatos várakozásai, valamint a várható jövedelmi percepciót információként befolyásoló referencia- és átlagjövedelem.

Az **oktatásgazdaságtani** kutatások között folytatódik az *általános iskolai szegregálódás okainak és következményeinek feltárása* közgazdasági modellen keresztül, valamint az *általános iskolai eredményesség és családi háttér* közti összefüggés feltárásakor annak vizsgálata, hogy a családi háttér milyen mikromechanizmusokon keresztül befolyásolja a tanulók általános iskolai eredményességét. *Az iskolák hatékonysága és a helyi oktatási kereslet* további vizsgálatának célja egyfelől a magyarországi általános iskolák technikai hatékonyságának becslése az iskolák kimenetét a tanulói teszteredményekkel mérve, és a demográfiai változásoknak az iskolák eredményességére és hatékonyságára gyakorolt hatásának elemzése, másfelől az iskolai hatékonyság helyi oktatási keresleti modellbe illesztett elemzése. *A pedagógus-munkapiac területi különbségeit elemző kutatás* a tanári keresetek területi és települések közötti különbségeit vizsgálja az önkormányzati iskolákban. Fő kérdése az, hogy a területi kereseti különbségek a pedagógusok összetételén keresztül mennyiben járulnak hozzá a horizontális és vertikális oktatási egyenlőtlenségekhez. A középfokú oktatási programok iránti keresletet, illetve az ehhez való kínálati alkalmazkodást a kutatás program-, iskolai, települési és kistérségi szinten vizsgálja. *A kormányzati és a magánforrások szerepét a felsőoktatás finanszírozásában* vizsgáló kutatás a finanszírozási rendszerek nemzetközi tapasztalatait és reformjait tekinti át, abból kiindulva, hogy a közfinanszírozás dominanciájára épülő felsőoktatási rendszerek teljesítménye gyakran nemcsak a minőség tekintetében marad el egyes, a magánfinanszírozásra nagyobb mértékben támaszkodó felsőoktatási rendszerek mögött, de paradox módon gyakran a hozzáférés szélessége, illetve az esélyegyenlőség tekintetében is.

A **közpolitikai** kutatásokon belül a *hazai munkaügyi viszonyok sajátos vonásai és gyengeségei* c kutatásban a szakszervezetek hanyatló befolyása, a munkáltatói szervezetek töredezettsége, a társadalmi párbeszéd szervezetlensége és a kollektív szerződéskötés korlátozott kiterjedése, az új intézmények működésének és szabályozási keretek érvényesülésének problémái számos, a külföldi működő-tőke, a multinacionális cégek szerepvállalásával összefüggésben vizsgálendő kérdést vetnek fel. A kutatás azt próbálja megragadni, hogy az eltérő vállalati kultúrákat hordozó és különböző nemzeti munkaügyi kapcsolatrendszeréből érkező külföldi cégek milyen eredménnyel ültetik át saját munkaügyi gyakorlatukat és vezetési eljárásaikat a magyar viszonyok közé, hogyan közvetítik anyaországuk, illetve a fejlett piacgazdaság munkaügyi-kapcsolati modelljét, s hogyan reagál erre a befogadó közeg, a vállalatok, a versenyszféra, illetve az ország munkaügyi kapcsolatrendszere.

Az **agrárgazdaságtan** témakörében folytatódik a nemzetközi agrárkereskedelem vizsgálata. Ebben az évben a közép-európai országok agrárkereskedelmének az EU integrációját vizsgálják, továbbá gravitációs modell alkalmazásával azt, hogy milyen tényezők határozzák meg az OECD-országok egymással folytatott agrárkereskedelmét. A *mezőgazdasági árak viselkedésének vizsgálata* során a magyar mezőgazdasági piacok horizontális integrációjának elemzése a fő feladat, amely kiegészül egy magyar-német összehasonlító elemzéssel. A *tejszektorral* kapcsolatos kutatás során főként a kiskereskedelemmel kapcsolatos empirikus kutatások, mélyinterjúk vannak hátra, a már meglévő empirikus adatbázisok további elemzése mellett. Az évben a tejszektor szereplői közötti kapcsolatok sokoldalúan vizsgálatára és ábrázolására kerül sor.

A **globalizáció** témakörében a kutatások a magyarországi külföldi tőkebefektetések és a magyar külgazdasági politika változásai a két világháború között, a közvetlen külföldi tőkebefektetések Magyarországon: regionális összehasonlítás, a tőkevonást meghatározó tényezők elemzése, hatás a fogadó gazdaságra, hazai beszállítók kiépülése és a hálózatosodás kérdésekre összpontosítanak. Vizsgálják továbbá a Magyarországra és Magyarországról történő relokációt, mint a közvetlen külföldi tőkebefektetések egy speciális típusát, illetve a határon átnyúló vállalati egyesülések és felvásárlásokat, valamint a globalizáció hatásait az adókra és a szociális juttatásokra az átalakuló országokban. Az *európai integráció* témakörben kutatás folyik az EU kohéziós támogatásainak a magyar gazdaságra gyakorolt közvetlen és közvetett hatásai vizsgálatára a HERMIN makroökonometriai modell alkalmazásával. Folytatódnak az új EU-tagállamok és a FÁK-országok ipari és kereskedelmi fejlődésének elemzése: külkereskedelmi szerkezet és specializálódás, ágazati esettanulmányok készítése; az EU-bővítésnek a FÁK-országok és új EU-tagállamok közötti gazdasági kapcsolatokra gyakorolt hatásairól. Szintén a *felzárkózás* témakörén belül kerül elemzésre a Balkán országok gazdasági felzárkózásának problémái, különös tekintettel az Európai Unióhoz történő esetleges csatlakozási lehetőségekre, illetve a határon túli szomszédos magyar lakta régiók fejlődésének problémái: a határ menti megyék gazdasági szerkezetének átalakulásának, versenyképességének, a megyéken átnyúló gazdasági integrációs formáknak a vizsgálata

A *Kína regionális egyenlőtlenségeit és a külföldi működőtőke jellemzőit* vizsgáló kutatásra annak a kérdésnek a megválaszolása vár, hogy mennyiben követi Kína a modernizáció és a felzárkózás kelet-ázsiai modelljét. Vizsgálendő továbbá az, hogy mely régiók és mely ágazatok fejlesztésében játszott kulcsszerepet a japán, a dél-koreai és a tajvani tőke.